

CSALÁD ÉS ISKOLA.

NEVELÉS-OKTATÁSÜGYI SZAKKÖZLÖNY,

szülők, kisednevelők, tanítók és a nevelésügy barátai számára.

KIADJA A KOLOZSMEGYEI TANÍTÓ-TESTÜLET.

FELELŐS SZERKESZTŐ: Rieger Imre.

Belmunkatársak: DR. BARTÓK ISTVÁN, BOGA KÁROLY, SZIRJÁK ALBERT, DR. FERENCZI ZOLTÁN.

Megjelenik — július és augusztus havakat kivéve — havonként kétszer, legalább egy ivnyi tartalommal.

Előfizetési ára: egész évre 3 frt. félévre 1 frt 50 kr. Pályázatok s egyéb hirdetések petit soronként 5 krral számíttatnak.

E közlöny beltartalmát illetők a szerkesztőhöz (Lyceum-épület); az előfizetési pénzek, hirdetések és reklamációk pedig — DÉZSI LÁSZLÓ egyleti pénztárnok czimén — a kiadó hivatalba (Hidelve, Új-utca, 36. sz. a.) küldendők.

Kell-e az elemi III. osztály földrajzához kézi-tankönyv?

Kell is, nem is: ide rug ki az általános vélemény.

Miután az eddigi tankönyvek innen-onnan összehajlítva csak anyagot, de a módszerben szint s lelket nem adtak: szerkesztési s módszerbeli hibáik miatt elítélték a kritikusok nem csak az illető rossz tankönyveket, hanem általában a tankönyvek létezését is; s most (kegyelmet csupán az olvasókönyvnek adva) azt mondják, hogy a tankönyv egyáltalában nem kell.

Általánosságban azt hozzák fel a tankönyvek ellen, hogy velük a tanító feldolgozás nélkül is kihagyhatja a lezckét ettől a köröm-elhuzástól eddig a körömelhuzásig, a magoltatással kényelmesebbnek találván a tanítói munkálkodást, — másfelől pedig, hogy a tankönyvek megfosztják a növendéket az alkalmától, hogy a tanító segítségével az anyagot maga is feldolgozva, ön-munkásságra szokják.

Tehát — igen, a tankönyveket egyáltalában elítélik csak a tankönyv-szerkesztők hibáiért s némely tanítóknak hanyagságból eredő mulasztásai miatt! . . . De hát a tankönyv-e az oka annak, hogy a tankönyv-szerkesztők jó tankönyvet szerkeszteni nem tudnak; és a tankönyv okozza-e, hogy némely tanítók lelkismeretlenek és hanyagok? . . . „Nyulat bokrostúl!“ Ne tessék így venni fel a dolgot; mert elítélni csak azt lehet, a ki vagy a mi a hibát elkövette, — és nem egyszerűen azt a nagy egészet is, a miben vagy a mivel elkövette.

Nem akarom én védelembe venni a rossz tankönyveket, sem egyáltalában minden tárgy tankönyvét; csak azt akarom, hogy az elv, melyet a tankönyvek szükség szerűleg képviselnek, ne „páhol-tassék“ el oly könnyűszerrel. — Tűzbe a rossz tankönyvet! De tankönyvet ahhoz a tárgyhoz, a mely saját természetéből következőleg megköveteli.

Véve most csak az elemi III. osztály földrajzi tankönyvének kérdését: kérdem a tankönyvek elleneseitől, hol van az a növendék, a ki (mint III. osztályos a helyes beszédet egyáltalában után sem tudja mondani) képes lenne magában azokat az alapvető földrajzi definicziókat úgy formulázni és úgy megtartani, hogy azok ő benne helyesen örökre megmaradjanak; a ki a

földrajznak tisztán csak emlékezetre támaszkodó tananyagát, a hegy-, viz-, talaj-, lakosság, foglalkozás stb. viszonyokat, a tanítónak csak szóbeli elmondása s bármily társító megmagyarázása után, ha mindjárt „harapófogó“-zó kérdezősködésre is, a tankönyv támasza nélkül képes lenne, akár csak a második órán is elmondani? . . .

Könnyű azt ajánlani, hogy az emlékezet támaszául hát csináltasson a tanító a növendékekkel u. n. „vázlatot“, „eredménytárt“. De hát mivel: az írni még csak az ákom-bákomozásig tudó hetven-nyolcvan növendékekkel; és mikor: hiszen az a 46 óra, a mivel egész éven át a legtöbbel rendelkezik, a tananyagának jóformán még csak pusztá elvégzésére is alig-alig elégséges?! És ha csinálhatna eféle jegyzeteket, vajjon ide fogná feljegyeztetni: a leglényegesebbeket? — hiszen a III. osztály földrajza, mint alapvetés, mind egy szálíg a leglényegesebb!; tehát az egészet le kellene íratnia, más szóval: éppen egy tankönyvet kellene a növendékekkel szerkesztetnie. És aztán ezt az u. n. „eredménytárt“ ugyan mikor és hogyan fogná átnézni, kijavítani, — azt a 70—80 „eredménytárt“ és minden földrajzi órán?! Mert kellene javítania az utolsó betűig. Azokból az ákom-bákomokból, félig irt szavakból ugyan miképpen formálna a kijavítás alkalmával hű definicziókat, hű feljegyzéseket? Ez a „kijavítás“ többé kerülne, mintha maga a tanító újra leírná mind a 70—80 növendék számára. — Az átnézések, kijavítások nem eléggé lefoglalják-e a tanítót s növendékeket az igazán fogalmazási s írással járó tárgyaknál: nyelv- és irálytan- s számtannál?

Ugyan mennyiben szolgálhat a tankönyv a tanítónak „restségpárnául“? Készséggel ismerem el, hogy a rest tanító a tankönyv segítségével úgyahogy takar-gatja a hanyagságát; de szorgalmassá lesz-e a „rest“ tanító, ha az ő s növendékei kezéből a tankönyvet kivesszük, — jobban utána fog-e látni a tanításnak? . . . Az fog bekövetkezni, hogy a tanító továbbra is megmarad restnek, s rest tanítóval tankönyv nélkül a növendékek nem fognak tudni semmit. Azt mondják, hogy ha a tankönyvet kivesszük az ő s növendékei kezéből, ez által eo ipso sarkallva lesz, hogy tanítson. Feltéve, de nem mindig engedve meg, hogy sarkallva lesz, vagy legyen, hogy egészen sarkallva lesz, egész a tanításbeli túlbuzgóságig: hát akkor vajjon mi lesz az eredmény? Bármily odaadással

csinálja a tanítást, magyarázzon bármily kifejtőleg: annak a 70—80 növendéknek úgy kipárolog a fejéből a belemagyarázott ismeret, hogy a következő órán még kukkanni sem tud fölé; hiszen a fejlettségben még csak kezdőleges növendéknek olyan gyenge a felfogása s olyan rövid életű az emlékezete, hogy egyik percztől a másik perczig is alig ér el. No aztán hogyan várhatni, hogy a növendék parányi felfogással s csak perczekig tartó emlékezettel a tisztán emlékezetre támaszkodó „rest“ tanító által plane csak úgy futtában magyarázott dolgokat megtartsa? ... Vagy igen, az emlékezet támaszául a tanító „eredménytárt“ csináltat!?

Tankönyv használata nélkül mi lesz azokkal a növendékekkel, a kik betegség vagy egyéb ok miatt egyszer máskor mulasztani kénytelenek? Ezeknek majd az ismétléskor fog-e az elmaradt lecke utánpótoltatni? És hogyan fog történni az ismétlés a tankönyv támasza nélkül? — hiszen ekkorra már (elhíhető) utolsó cseppig elpárolgott mindennemű (a tankönyv segítségével nélkül nyújtott) ismeret; újra kell tanítani az egészet!

A III. osztály földrajzában a leglényegesebb részt az elemezve összerakó úton eszközölt alapfogalmak alakítása, másszóval: ezen alapfogalmak helyes definícióinak helyes formulázása képezi. — Ugyan: betaníthatja-e a tanító maga személyesen ott benn az órán, ezeket a helyesen formulázott definíciókat a 70—80 növendéknek? Nem indokolja-e ez is a III. osztály földrajzához a tankönyv szükségét? Az órán a tanító megbeszéli és elvonatja ezeket a fogalom-meghatározásokat, a jól szerkesztett kézi-könyv segítségével pedig betanítja és megtartatja. Így a növendék, kézi-könyvében támaszt nyervén emlékezetéhez, s kézi-könyve mindig vele lévén s azt szükség szerint forgatván: egyrészt hozzászokik a helyes és szabatos definíció-formákhoz, másrészt pedig erősödik a helyes beszélemben, gazdagodik a szavakban; míg, ha csak a tanító közvetlen tanítására támaszkodunk, az következik: be, hogy a növendékek a megtanítottakat holnapra már „teljes alapossággal“ elfelejtik. — vagy ha úgyahogy visszaemlékeznek is, feleletük nem ér egy garast, beszédük csupa zagyvalék, fogalom-meghatározásuk pedig oda rug ki, hogy „a hegy, a folyó, a helység, az előljáróság, a tenger, a folyó stb. ... izé.“

Hát nem okos dolog-e, ha van egy jó kis könyv a növendék kezében, a mit ő odahaza, ha mindjárt csak egyszer-máskor is, lapozgathat, s lapozgathat azal a tudattal, hogy neki mindazokat, a mik abban a kis könyvben vannak, tudnia kell, hogy azokról be kell számolnia?

Nem mondom én, hogy minden tantárgyhoz kell kézi-tankönyv; csak azt mondom, hogy a földrajzhoz s ennél is leginkább a III. osztályba — *igenis kell.*

Tessék elhinni, hogy a „rest“ tanítót nem javítja meg az, ha növendékei kezéből emlékezetüknek támaszát, beszédüknek kalauzát kiveszszük; nem javítunk ezzel a tanítón, hanem ártunk a növendéknek, a kinek így aztán: „*se pénz, se posztó.*“ Sőt éppen a „rest“ tanító mellé kell tankönyv, hogy a mit ő elhanyagolt, azt legalább bár a kézi-könyv toldja-foldja! Éppen a rest tanító mellé, hogy lássa a mennyiséget, a mennyit a tananyagból, a módot, a hogyan a tananyagot élvégeznie kell! De ha elfogad-

nók is, hogy a tankönyv esetleg „restség-párnául“ szolgálhat némely tanítóknak: ebből nem következtetik az, hogy „tehát“ minden tanítótól s minden tanító növendékeitől el kell vonni a könyvet; mert egyesek kedvéért nem rövidíthetjük meg az egészet.

Egy jól szerkesztett kis földrajz nemcsak a növendékeknek tesz igen jó szolgálatot, de magának, még a „nem-rest“ tanítónak is: a tananyag beosztásában, kimérésében, feldolgozásában. — A könyv szerepe nem a „magoltatás“, mentse isten! hanem az, hogy az órán benn előbb már kellőképpen feldolgozott ismereteknek künn tovább fenntartója, megerősítője, őre s a növendék beszédének ellenőrzője, gazdagítója legyen. És mennyire előnyös tényező ez a kis könyv még abban is, hogy a növendékek az értelmes olvasásba belejöjjenek! Itt van az, hogy a mit a gyerek olvas, azt előzetesen már ismeri: látván a kis könyvben azokat a szavakat s mondatokat, a mik az ő lelkében már meglévő fogalmaknak s gondolatoknak megfelelnek, hozzászokik az értelmes olvasáshoz s a logikus beszédhez; és ez is ér valamit!

Nem azért mondtam el, a miket elmondtam, hogy észrevételeim egyszerűen csak kontrázásul szolgáljanak a tankönyv-elleneseivel szemben, — hanem azért, hogy a III. osztály földrajzában kézi-tankönyve nemcsak hogy szükséges, hanem *nagyon* szükséges.

Dr. Emericzky a földrajz tanításához irt vezérkönyvének 36. lapján azt mondja, hogy „Kézikönyv tehát nem használható a földrajztanításhoz“. Nem értem ezt a „tehát“-ot; nem különösen akkor, midőn látom, hogy éppen maga Emericzky úr az, a ki a „Magyarország minden községében használható“ környék-leírásokat halomszámra csakúgy gyártja, irván és gyártván földrajzokat nemcsak a III., hanem a IV., V. és VI. osztályok számára is. — Igyekeztem egész alapossággal áttanulmányozni az Emericzky-féle vezérkönyvet, de abban a sok jó között, bármennyire kerestem is, nem találtam még csak megkísérlését sem azon következtetés igazolásának, hogy „Kézikönyv tehát nem használható a földrajztanításhoz“; a minthogy nem is találhattam. És Emericzky úr mégis „tehátozik“; de „tehát“-ját saját maga rontja le: érezvén szükségét a földr. kézikönyveknek, s irván és gyártván is azokat halomszámra.

Elméleti alapon, elismerem, lehet érvelni a tankönyvek szüksége ellen; útasításképpen el lehet beszélni s vezérkönyvekbe le lehet írni, hogy „de igen, kézikönyv nélkül is lehet tanítani, így meg így“; de a gyakorlat (minden elméletnek próbaköve) ellene mond az ilyen beszédnek s lerontja az elméleti „tehát“-okat. — Lévén a tanítás tudománya tisztán gyakorlati tudomány, benne igaz csak is az, a mit beléje a gyakorlat diktál; a gyakorlat pedig jelen esetben azt diktálja, hogy földrajzi kézi-könyvre s legkivált III. osztálybeli kézi-könyvre igenis szükség van. Csakhogy ez a kézi-könyv úgy tárgyi, valamint módszertani tekintetben igazán *kézi-könyv* legyen!

Nem minden tantárgyhoz kell kézikönyv. Azokhoz, a melyeknél az ismeretek *térben és időben jelen vannak*, s a melyeknél *a ma adott ismeretek a tegnap adottakra épülnek*: nem kell; ilyenek: nyelvtan, számtan, terményrajz, mértan; ezeknek tanítása *szemléleti* úton történvén, tankönyv maga a szemlélet és az ismeretrészek közötti *láncolat* kapcsolatos kapcsolat. Hanem azokhoz a tantárgyak-

hoz, a melyeknél az ismeretek úgy térben, mint időben távol vannak, a melyek tehát nem szemlélhetők, s egészen az emlékezetre támaszkodnak: azokhoz kézi-tan-könyv igenis szükséges; ilyenek: földrajz, történelem.

Boga Károly.

Minő akadályokkal küzd és mit tehet a népiskola a növendékek erkölcsi nevelésében?

(Vége.)

Némely helyen azon nézet uralg, hogy ha már tanköteles a növendék, ám lássa az iskola, most már az ő gondja; némelyek pedig annak adnak kifejezést, hogy az iskola a szellemi képzéssel annyira lefoglalja a fejlődés korának idejét, miszerint kevés alkalma van a gyermeknek az édes otthon széperényeit magáévé tenni. Így mindkettő az iskolára hárítaná a felelősséget, az utóbbi azért, mivel hitelt ad azon nagy tudósoknak kik azt állítják, hogy „a milyen a család, olyan az állam” az előbbi pedig azért, mivel erről hallani vagy tudni mit sem akar.

S valóban nagy gátat vet az erkölcsi nevelés útjába mai tantervünk, mely az értelmiekből annyit ró reánk és növendékeinkre, hogy a kettő párhuzamosan már nem haladhat, s így az ész fejlesztése határozottan a szívképzés hátrányára történik. Ha ezeket hozzáadjuk a gyermekeknek a családi életből hozott és talán még hozandó erkölcsi tekintetben hibás tulajdonságaihoz, azon kérdésre, hogy mennyit tehetnek az iskolák az erkölcsös nevelésben, rövid feleletem ez: részben sokat, részben eleget s részben — mivel alább nem szabad szállanom — keveset.

Ébressze és fejlessze tehát a népiskola tőle kitelhetőleg növendékeiben mindazon jó tulajdonságokat melyek egymást kiegészítve, az embert emberré teszik, s az országot jólétre emelik.

A hit azon legszentebb erény, melyet a szívbe oltani elmulaszthatatlan kötelessége a népiskolának. „Hit és erkölcstan” mint külön tantárgy a legtöbb alkalmat és anyagot nyújt az erkölcsi képzésre s ha ezt a különböző felekezetek célirányos tanterv szellemében végzik, úgy mindenestre üdvös szolgálatokat tehetnek. De nem mondhatjuk, hogy más tárgyak is ne adnának alkalmat a tanítónak a hit — mint erkölcsnek ápolására, távol állván attól, hogy egyik-másik vallási elvvel összevegyje, másfelől pedig hasson oda, hogy az iskola közös temploma legyen a lelkiismeretnek — mint az igazi vallásosság alapjának — elsajátíttatásában.

Az igazságérzet és őszinteség szintén nagy szerepet játszik az erkölcsök világában. Velezületett hajlama ez nemzetünknek, csak iparkodjunk azt benne megerősíteni, megerősíteni. Használjunk föl azért minden alkalmat, melyekkel kimutathatni, hogy az igazság erény s ennek ellentéte a legrútább bűnök egyike.

Korán kell tekintettel lenni, hogy a gyermekben az erkölcsi akarat erő fejlődik. Hogy a gyermek akarni tudjon, szükséges az önérték és önelhatározás. Szokják a növendék arra, hogy minél többet saját erejével és ne mások segítségével végezzen. Az önérték mondja meg, hogy mit kell, vagy lehet tennünk, az önelhatározás pedig következetességgel és ingadozás nélkül akaratunk kivételére segít. A tiszta önértékkel tett fárado-

zásaink, ha nem is mindig eredménydúsak, nem csüggesztenek, hanem fokozódó tevékenységre buzdítanak. Ide kapcsolható azon lelki tehetség is, mit bátorságnak neveznek, vigyáznunk kell azonban ennek fejlesztésénél, nehogy a határt túllépve vakmerőség s az ebből származó undok tettek útját egyengessük.

Közönségesen azt tartják s valóban igaz, hogy a restség, tétlenség sok bűnnek képezi forrását. A munka és szorgalomról ellenben tudjuk, hogy a legjobb tulajdonságok közé tartoznak. Tudja-e, mi az unalom, ki ismeri a munkát és annak kellemes hatását? Szokja meg az ember idejekorán a munkát annyira, hogy az természetévé váljék; ezért iparkodjék a tanító úgy hatni növendékeire, hogy tudatával bírjanak annak, hogy a munka és tevékenység nemcsak kedves élvezeteket nyújt, hanem ez az, mi örömeiket fokozza, bánatukat eloszlatja, s fájdalmukat enyhíti, mi által szívüket nemesíti és az erkölcsi élet egyik fő-feltételének, t. i. a megelégedésnek s a bölcs szerint az ebből eredő boldogságnak alapját veti meg.

A takarékoság, mértékletesség, kötelesség, rend és tisztaságszeretet szintén — mint jó erkölcsi tulajdonságok — nem hiányzanak annál, ki a munkát erőltetés nélkül, saját erkölcsi akaratereje kifolyásából élvezettel végzi.

A szoros értelemben vett szívképzés alapja a szeretet. Kit és mit szeressen a gyermek? Szeressen mindent, a mit szeretni lehet; de szeresse különösen szülőit, tanítóit, hogy ezektől a szeretet fogalmával megtanulja szeretni hazáját és nemzetét. A nem tettétt szeretet által biztosíthatjuk a hála, részvét-, tisztelő- és becsületérzetet. A szeretet és nyájasság karöltve járnak, de azért ne higyjük, hogy minden nyájasság a szeretet nyilvánulása. A nevetésre alkalmas nem nyert szemek és ajkak vigyorgása rendszeren az erőltetett nyájasság következményei lévén, csak az igazi szeretet és természetes nyájasság tehetnek egymás működéséről tanubizonyságot.

A türelem, kitartás, remény, engedelmisség, illem és udvariasság szintén az erkölcsi nevelés követelményei közé tartoznak.

Az eddig elősoroltak és az azokba foglalható fogalmak képeznék azon főbb erkölcsi tulajdonságokat, melyek fejlesztésére és megszilárdítására minden erre kínálkozó alkalmat gyorsan megragadni kötelességünk. Ismétlem, bizonyos alkalmakat, szerencsés körülményeket kell fölhasználni, miután az erkölcsi nevelés míg egyfelől nem kíván sem e célra előre megállapított rendszabályokat, — sem határozott órákhoz kötött időt, másfelől tanítási rendszerünk követelményeinek elégtételével kell kijelölni azon utat, melyen e tekintetben a haladás a kitűzött célhoz juttat.

Tantervünk bő anyagot szolgáltat, vagy jobban mondva meglehetősen határozottsággal szabja ki, mikkel kell az ész művelésére hatni. Annál kevesebbet és általánosabb elvekben szól az erkölcsi képzésről. A tanító belátása és tapintatosságára van bízva, hogy minden tárgy tanításánál, minden fogalom megismertetésénél, minden tanítási eszköz igénybe vételénél s minden az iskolában úgy véletlen, — mint rendes körülmények között fölmerülő esetekben kínálkozó alkalmat az erkölcsi képzés hasznára fordítson. — Gazdálkodjunk ezért az idővel s igyekezzünk minél több időt juttatni az értelmiek mellett a szív világára. Minden kitérésnél fontoljuk meg, hogy fáradságunk a növendékek úgy

fejlődési kora, valamint értelmi tehetségéhez legyen irányozva. Czéltévesztett dolog volna pl. a 6—7 éves növendékekben a hazaszeretetet értelmi felfogásukon kívül eső történetekkel ápolni. Leereszkedő, barátságos szóváltásaink sokkal több szolgálatot tehetnek nemcsak a nemes erkölcsök érdekében, sőt a tudvány fölébresztése és fokozására is. Az olvasókönyvek egyes olvasmányai, valamint más a felfogáshoz mért történetek és elbeszélések különféle tárgyaiknál fogva különféle irányban hathatnak a szívre. Figyelemmel kísérve s néha részt vévén a tanító a gyermekek játékában, nem kínálkozik-e elég alkalom az önelhatározás, társasági ösztön, önérték, jog és méltányosság, engedelmesség, bátorság, türelem s több más irányban fejleszteni és szilárdítani úgy az értelmi, mint erkölcsi kincseket. Hanyagság, kötekedés, rendtelenség, tisztátalanság, durvaság, szóval minden fölmerülő erkölcsi hibák alkalmat adnak azok ellenkezőjének fölébresztésére; nemkülönben minden magános és társas foglalkozások legyenek odairányulva, hogy abból erkölcsi hasznót merítsenek a növendékek. S ha netalán a körülmények némely erkölcsi erények fejtegetését mintegy sürgetnék, tárgyának megválasztásával avagy eszméltársítás útján rokon eszmékkel tereljük a figyelmet a czéltérre.

Nagy haszna van a nevelőnek abban, ha gyermekek úgy testi, mint lelki hajlamait a nyilvánulás és fejlődés korában beható figyelem tárgyává teszi nemcsak az iskolában, hanem az iskolán kívül eső helyeken is. Igen, de a tanító csak tanító, hogyan legyen ő egy és ugyanazon időben nem egy, hanem 25—30 helyen, mikor éppen tanítania gyűléseznie vagy ki tudja, miféle naplókkel kell bajlódnia? De mivel e tekintetben is tenni kell, okvetlen egy közvetítő alkalomra van szükség, mely nem lehet más, mint azon jó viszony, melyet e czélra a családnak az iskolával, vagy akár az iskolának a családdal kötnie kell.

A különféle helyi körülmények, valamint a tanítónak elfoglaltsága, kivált nagyobb helységekből nagyon is megnehezítik a családokkal azon viszonyba jöhetni, mi által a nevelésben az olyannyira szükséges összhangzatos működés megteremthetné nemes gyümölcsöt, mindazonáltal föl kell használnia a tanítónak minden oly körülményt, mely a családot és iskolát összhangzatos működésre indítja.

Mit tegyen a tanító, hogy munkáját minél több sikerrel kecsgetse? Rövid feleletem az, hogy tegyen a tanító mindent, mi a jó, igaz és szép eszméjének megfelel s kerülje mindazt, mivel növendékeinek és hazájának árthat.

Kiegészítésül bátor vagyok fölemlíteni egy pár főbb szempontot, melyek a tanítónak munkáját míg egyrészt fölötté megkönnyítik, másrészt tekintélyét is biztosítják.

Mindazon erények, melyeket másokba beültetni akarunk, első sorban legyenek a mieink. Csak oly tettek követésére tudunk valóban buzdítólag hatni, melyeket mi magunk is a legszigorubb következetességgel visünk véghez. Tetteink- és szavainkban ne az legyen elvünk, hogy mit lehet, hanem az, hogy mit kell elmondanunk. Ne iparkodjunk kimutatni azon erkölcsi hibákat, melyeket kerülni kell, mert így gyakran a még nem ismert hibákra teszszük figyelmessé növendékeinket, hanem igyekezzünk a jó, igaz és szép eszméjével annyira lefoglalni, hogy az ellenkező irányokban haladni alkalmat ne legyen. A szoktatás, példaadás és okta-

tás, ezen tapasztalatokból hasznosnak bizonyult és megállapított fő nevelési elvek követelményei szerint ápoljuk az igazságérzetet a hazugság, a szeretetet a gyűlölet, a részvétet a részvétlenség, a szorgalmat és tevékenységet a restség és tétlenség, a takarékoságot a pazarlás, a szerénységet a hiuság, nyájasságot a durvaság, a rendszeretetet a rendtelenséggel szemben és így tovább.

Ne csak a gyermekekkel, hanem miudenkivel szemben, s kikkel kivált a gyermekek előtt érintkezünk, tetteink és szavainkban válogatóság legyünk, nehogy a pletykaság és kíváncsiság kellemetlen következményeinek legyünk okozói. Miután az iskolás gyermek is meg tudja különböztetni a jót a rosztól s így a tanítói tekintélyvel szemben a szülők ferdesége is kevesebbet ront, különösen óvakodjunk attól, hogy akár szándékosan, akár véletlenül egymáson úgy értelmi, mint erkölcsi tekintetben esorbát ne ejtsünk.

A gyermekek előtt az iskolában, ha nem velők, úgy legtöbbször kartársainkal érintkezünk. Van e ennél jobb alkalom a tisztelet, barátság, nyájasság, szeretet, illem és udvariasság s tülán még több ilyen erkölcsi tulajdonságnak példaadás általi fejlesztésére. Természetes, hogy az egymás iránti szeretete, tisztelete és ragaszkodása a kartársaknak csak addig bir jótékony hatással, míg az őszinteség határai közt látszik lenni s azonnal az alattomos képmutatás és hizelgés alapját veti meg, mihelyt az erőltetés és tettetés színét viseli. És úgy hiszem, hogy komolyan megfontolva nem is tarthatjuk lehetetlenségnek a kartársaknak a nevelés és iskola érdekében megkívántató egymáshoz jó viszonyát, ha legyőzzük magunkban az önérték, irigység, és hiuság hajlamait s becsüljük mindenikében az embert és kollegát, tiszteljük és szeretjük jó tulajdonságaiért — miket nézetem szerint minden körülmények között és mindenikben találhatunk — hibáit pedig nem puhatoljuk, mert ezáltal mi sem várhatunk egyebet. Közmondás, hogy »nincs ember hiba nélkül.« S ha puhatolás nélkül mi egyet, más kettőt tarthat bennünk hibának; iparkodjunk egymást ezáltal javítani, hogy az ismert hibákkal szemben az ellenkezőt magunkban minél nagyobb téren gyakoroljuk. Igaz, hogy ebből az következik, hogy a dicsekvéssel szemben szerénységet, a gúnyolódással tiszteletet és becsületet, a pazarlással szemben a takarékoságot, a türelmetlenséggel szemben kitartást stb.-t mutassunk, de ha ezt tehetjük, úgy hiszem, senki sem fogja nekünk hibául felróni.

Az elmondottakkal kísértettem meg némileg rámutatni azon akadályokra, melyekkel az iskolák küzdenek, s melyek elhárítása épolvó nehézség feladat, mint a mennyire napról-napra háttérbe szorítatik az ész művelése által az erkölcsi nevelés. Nem bizonyítja-e ezt azon körülmény, hogy az erkölcsi érzetet legmélyebben sértő s az önérték, hiuság és élvhajászatból kifolyó aljas tettek elkövetői többnyire művelt osztályhoz tartoznak? Önként következik, hogy a műveltség — értem azt, mely e kifejezésnek valóban megfelel — első és fő feladata az erkölcsi nevelésben rejlik. Ebben leli alapját a megelégedés, a megelégedéstől föltételeztetik a boldogság. Minő magasztos öntudat szolgál jutalmul annak, ki a boldogság útját bármely csekély részben is egyengette!

Toth Károly.

T Á R C S A .

A belső bolygók, mint az élet színterei.

A nehézségi erő e kis gömbön gyengén működvén, felszínén a súly igen csekély, csak félannyi mint földünkön. Tehát ott, egy földi kilogramm csak egy fél kgm-ot nyomna; és ha testileg oda juthatnánk, közülünk a legnehezebbek is a madár könnyűségével lebeghetnének; a földnek monstrosus teremtményei mint: az elefánt, rinoceros és társai Merkuron az agár fűrgeségével mozoghatnának.

Világos tehát, hogy ha e bolygó állatok és emberek élnek, ezek a phisikai sajátosságokhoz alkalmazkodva: vérükbek és félannyit nyomnak, szemük a vakító fényt, sűrű az égető hőséget kiállják, szóval földi lényekhez semmikép sem hasonlíthatnak.

E sajátosságos világ egén Földünk mint elsőrendű csillag ragyog.

És most tegyük hódoló tiszteletünket a szépség isten-asszonyánál, Vénusznál, mely Egünknek legszebb ragyogó csillaga.

c) Vénusz.

Azzal hizeleghetünk magunknak, hogy e szépség a bolygórendszer népes családjában — a mi iker-testvéreink. Alig találhatnánk még két égitestet, melyek oly sokban hasonlítanak egymáshoz, mint e bolygópár. Vénusz tömegnagysága és súlya, nap- és évszakai, a pályáút alakja és a Naptól nyert hő- és fény mennyisége és más tulajdonságokra leginkább megegyezik Földünkével valamennyi bolygó között; és mégis akadt udvariatlan csillagász, ki e világot csak „górcső kovapánczélós“ lényekkel népesítette be. A hasonlóság még meglepőbb volna, ha a „szerelem csillagá“nak hűséges kísérője — Holdja lenne.

Kitűnő csillagászok, mint Cassini, Schort, Montaigne és mások már a múlt század közepe-táján a Vénusz mellékbolygóját ugyan fölfedezni hitték, de az érdekes kérdés — van-e valóban holdja? — még maig sincs eldöntve, daczára az optika tökéletesítésének. — Vénusznak egyébként kevésbé van szüksége holdra, mint nekünk. Holdunk, mint tudjuk, leghaszosabb szolgálatot az által teljesít, hogy árapályainkat szabályozza; de Vénusznak e szolgálatot a közelebb fekvő Nap — nagyobb vonzereje által — oly mértékben teljesíti, mely egészen megfelel a mi közép-árapályainknak.

A pályáút rövidege miatt Vénusznak éve közel 225 földi nappól áll és így az évek gyors röpte miatt a mi földi vénuszaink ott is méltán panaszkodhatnának. Továbbá e bolygó pályáútja a tökéletes körtől keveset különbözvén, az évszakokban szélsőségeket nem okozhat. Tengely körüli forgását pedig — Schröter és De Vico szerint — a Földnél 35 perczel rövidebb idő alatt végzi s így ott a változások rohamosabbak s az élet folyama gyorsabban halad, mint nálunk. A Naptól való középtávolsága a miénknek csak $\frac{3}{4}$ -e lévén, ezért a Naptányér átmérője az 8 egén $\frac{1}{3}$ -részszel látszik nagyobbak, mint a miénken és középszámításal*) majdnem kétszerannyi hőt és fényt áraszt reá. Ha évszakainak váltakozásai megegyeznének a Földével, úgy a Naptól nyert hő és fény nagy mennyisége az egyenlítő tá-

*) A Nap tányérja Vénusz egén nagyobbak látszik mint a Földén, ezen arány szerint = 16:9. (L. Proct. „Alsóbolygók.“)

jain minden földihez hasonló szervezetet irgalmatlanul ki-pusztítana, de a mérsékelt őr és főként a sarkvidék — az említett feltétel mellett — elég kellemes, bár igen forró, lakóhelyet nyújtana.

De mert számos észlelések bizonyossá teszik, hogy e bolygó forgástengelye 55° alatt hajlik el a pályásik merőlegesétől: évszakai igen róhamosak, a nyár heve a tél fagyába-hirtelen, átmenet nélkül csap át. És most vizsgáljuk meg a meglepő hatásokat, miket e bolygó tengelyének a földénél kétszer nagyobb elhajlása eredményez. Vénusz északi sarkvidékön a Nap nyári solsticium alkalmával 56 napon át (ennyiből áll ott egy évszak) folyton a horizon fölött kering, ezért ott oly roppant fényt és hőt áraszt, mely a mi egyenlítői forráságunkat kétszeresen felülmúlja. A téli napálláskor ellenben, mikor az északi sark elfordul a Naptól, majdnem 3 hónapig tartó borzasztó tél áll be, mely idő alatt a Nap folyton a horizon alatt marad; ily hosszú éjnek hidege és sötétsége a mi sarkvidékünkét rémségesen túlszárnyalja. Majd a tavaszi és őszi equinoctiumok idején az éjjelek és nappalok egyenlő hosszúságúak ugyan, de a Nap már csak a horizon széléről sűt. A sarkvidéknek tehát ily ellentétes évszakai minden földi lényt kiirtanának. Ugyane viszonyok tapasztalhatók a déli sarkvidékről is az előbbivel ellentétes időszakokban.

De hátha kedvezőbb lakóhelyet találunk a tropusok között? Ez övben — a sarkvidékek őszének és tavaszának megfelelő időben — két nyár van, midőn a nap az egyenlítőtől majd északra, majd délre emelkedik a zenithig és folyton a horizon fölött kering. Az első nyár a tavaszi equinoctiumkor kezdődik iszonyu forrósággal; majd 56 nap múlva a nyári napálláskor a mi mérsékelt övünk tavaszához hasonló évszak áll be, de a Nap már csak a horizon szélén látszik; ezután 56 nappal később kezdődik a második nyár, még borzasztóbb hőséggel, mint az előbbeni; s végül a téli napálláskor beáll a tél rövid napokkal és kegyetlenebb hidegséggel, mint a milyen a mi sarkvidékünké. Világos tehát, hogy a tropikus égőv ily ellentétes változásait sem viselhetnék el a földi fajok.

Továbbá: a sarköv lenyulik az egyenlítői forró övbe míg a forró öv a sarkkörön felül a jeges övig terjed, tehát a tulajdonképeni mérsékelt öv helyén a 35° - és 55° -u szélességek közt északon és délen oly övek foglalnak helyet, melyek egyaránt tartóznak a forró- és a sarkövbe, e miatt ez öv lakói átszenvedik mindkét másik öv szélsőségeit azzal a hozzáadással, hogy a tél közepén a Napot nem láthatják, nyáron meg le sem nyugszik.

Ily égalji körülmények közt a Föld lakói igen nagy zavarba jönnének, ha ott letelepedni akarnának, mert az egyenlítő tájain époly nagy hideget és forróságot kellene el-tűrniök, mint a sarkok vidékein.

Ama tény, hogy e bolygónak a Naptól nyert hőmennyisége a tengelyelhajlás miatt még többszörösen fokozódik és csökken az év szakaiban: a józan ész felfogása szerint lakhatatlan pusztaságnak ítélnék e bolygó felszínét; úgyde az ítélet gyors kimondásától óvakodnunk kell itt is, mert lehetnek a természetnek oly titkos erői, mik a legnagyobbak tetsző szélsőségeket kiegyenlíthetik. Legalább a tudósok még nem döntötték el végképen e bolygó lakhatóságának kérdését és az ellentétes hypothéziseknek egyaránt hatalmas védelmezői akadtak a legkitűnőbb astrophy-

sikusok sorában. Hogy kinek van igaza e bölcsészeti kérdésben; midőn mindkét részről egyenlő ékesszólással, a tudománynak legmeggyőzőbb érveivel védelmezik saját álláspontjaikat? — mostanság lehetetlen volna megmondani. Majd a későbbi századok csillagászaik lesznek talán illetékes bírák, kik a lakhatóság peres ügyében döntő igazságot szolgáltatassanak. Annyit azonban most is bizonyosnak vehetünk, hogy ha tengelyhajlás szöge a Földünkével egyeznék, e bolygó népessége — Proctor szerint — a földi teremtmények „szakasztott másai” volnának.

Mint tudjuk, Vénusz gömbje majdnem akkora mint Földünk*); tömörsége, felszínén a nehézség ereje és sarkapultsága igen keveset különbözik a Földétől, de a mi fő tényszerű — légkör és vize van.

Légköre valamennyi bolygóé közt a legpontosabban ismeretes. Negyedeinél sarlója félárnyékot mutat, a sarló szarvai igen megnyultak és domborodása a félköri íven jóval túlsap; mind oly körülmények, mik bizonyos légkör létezését kétségtelenné teszik; végül a színképelemzés a légkörre mibenlétét is biztosan fölfejtette. Egész sora a csillagászoknak, mint Huggins, P. Secchi, Respighi, Vogel, Tacchini, Browning és mások a fávcsövekkel és a spectroscoppal tett észleléseik azt bizonyítják, hogy Vénusz légköre nem sokat különbözik attól, mely mint Földünk atmospherája és vízgőzzel teljes felhőtartalma miatt kétszeres sűrűbb. Úgy látszik, hogy épen e vízgőz és sűrű felhő burkolat lehet hivatva a Nap égető hevét mérsékelni, illetve a hőmérséki ellentéteteket kiegyenlíteni, másrészt azt okozzák, hogy e bolygó térein szelek és viharok, esők és záporok váltják fel egymást.

Mindemellett is a klímák zordsága a nap- és évszakok szélsőségei mindenesetre más növény és állatvilág létezését tételezik föl, mint a milyeneket mi ismerünk. De hogy e Vénuszlakók rútak-e vagy szépek? békés polgárok-e, avagy istentelenekek? — nehéz volna megmondani. E szép csillagot csak terméketlen pusztaságnak ne tekintse még senki.

Vénusz egén is legszebb csillag a mi — Földünk. És most keressük fel Márszot, mely a Föld pályakörén kívül legközelebbi szomszédünk.

(Vége köv.)

Vécsei János.

S Z E M L E.

Anglia.

Az elemi tanítók nemzeti Uniójának

a múlt hónapban volt meg tizenötödik konferenciája Leicestersben. A gyűlés nagyon népes és mind a négy nap élénk volt. Vasárnap isteni tisztelettel kezdődött, melyet az elnök tartott. Mint rendesen, a múlt ülés jegyzőkönyvének hitelesítése volt az első tárgy. A gyűlés nagy pompával és kényelemmel folyt ez évben. — A gyűlés-terem mellett volt gondoskodva frissítőről s az elnöki emelvényen díszesen ki voltak állítva az összes elnökök nevei. A mostani elnök Greenwood beszéde egy egész óráig tartott s a mint a Schoolmaster elmésen megjegyezte: Chinától Peruig az egész világot átölelte. Az elnök nagyon szereti a leczkét osztogatni, főleg a tanítóknak. A nagy városokban fetregő szegényeket Anglia szegényének tartja, habár javulás van ez irányban is, mivel, míg 1870-ben 1.168,961 járt iskolába

*) A Föld átmérője: 1710 mérföld. Vénusz átmérője: 1717 mérföld.

és 9998 büntettet követtek el tizenhat éven alóli gyermekek, addig 1882-ben iskolába járt 2.863,535 és büneset volt 5483. De ha a tudás növekedne is, nem növekedik az erkölcs, mivel a szeszes italok élvezése csak emelkedik, a mit pedig a művelődésnek el kellene törölni.

Az elnök nem látja, hol van az a sokat emlegetett túlterhelés, mivel kapcsolatban a Mundella-törvényt megdicsérte, habár a jelen állapotokkal nincs megelégedve. Sok a panasza a szülői felügyelet ellen, valamint számtalan más dolog ellen is, mert azok nem segítik elő a legfőbb célt, hogy kiki e világot egy kevéssel jobb állapotban hagyhassa maga után, mint a hogy találta.

A központi bizottság jelentése szerint a tanító-testületek száma szaporodott, s így most az Unio 376-ot számít tagjai közé. Az Unio évi bevétele 18,700 frt, a kiadás 18,450. Az évi jelentés nyomása és szétküldése 3621 frt-ba került. A segélyalapból 2000 frt osztatott ki s mióta az alap fennáll, több mint kétszáz tanító nyert segélyt a mi összesen mintegy 6000 frtra megy. Évi segélyt jelenleg nyolczan kapnak, 260—300 frt erejéig. A gyűlésnek tárgya volt az árva-alap ügye is, a melyről nevezetes, hogy évi bevétele 21,250 frt volt.

Van még egy alapjuk, a melynek célja az, hogy a tagoknak jogi ügyek felmerülésénél nyujtson segélyt. Érdekes vita fejlődött ki a manchesteriek azon indítványa felett, hogy az Unio tagsági díja felemeltessék oly czélből, hogy a tagokat betegség vagy elgyengülés s hasonló esetekben segélyezni lehessen.

A gyűlés idején egy bál is volt, a mi vígan folyhatott, mivel éjjel után 3 óráig tartott.

Az egész gyűlést óriási részvétel kísérte s annyi tag volt jelen, hogy például a jövő gyűlés helyének eldöntésére 8700-nál több szavazat adatott be.

Bs.

Japan nevelés-oktatásügye.

E szigotorszáiban az elemi iskolázás már a legrégebbi időben meglehetősen fejlett volt, a mennyiben ott már akkor minden falunak volt iskolája, a mikor még Európában a rabló-kalandok korát éltek. Hat éves korában már felvitték a gyermeket iskolába, hol írni tanították, mi egyúttal az olvasás tanulását is magában foglalta. Először az egyszerű japán fogalomjegyeket tanulták. Százszor-meg százszor utánozva az előirt alakot. Mindaddig, míg 1000 ily alakot ismert és le tudott írni. Ezután a chinai jegyek tanulása következett. A tehetségesebbek 6—8 év alatt 2—4000 jegyet is megtanultak. A ki 10,000 jegyet ismert, az már tudószámba jött. A legújabb időben az európai mintára szervezik iskoláikat s a tanügy terén nagy haladást tesznek. Míg például 1872-ben az 53 ezer iskolát mintegy 2 millió gyermek látogatta; addig 1877-ben az iskolák száma már 58,272 s a tanulóké 3 millió is felül áll. Japánban a legigénytelenebb faluban is díszes iskola-épületet találunk; mit elsősorban annak tulajdoníthatni, hogy úgy az állam, mint az egyesek tetemes összegeket áldoznak e czélra. Így csak a legutóbbi öt év alatt mintegy 34 millió márkát fordítottak iskolaügyi kiadások fedezésére; s e tetemes összegbe nincs beleszámítva az iskolai czélokra adományozott birtokok értéke.

Az iskolalátogatás 6 évig kötelező. Tantárgyak: az írás, olvasás, számolás (a japáni számoló-táblán és főből), történelem, földrajz, természetrajz, a mennyiben e tárgyak az olvasókönyvekben foglaltatnak. Sőt a német rendszer ha-

tására a tornászatot is bevették a népiskolai tantárgyak sorába.

E kötelező népiskolák fölött állanak a középtanodák, melyekben a német és angol nyelv is tanítottatik. Legfelsőbb tanintézet a tokiói egyetem, melyen többnyire németek tanítanak, továbbá a kiotói orvosi intézet, mely teljesen európai minta szerint van szervezve és berendezve. — E tanügyre fordított tetemes áldozatok mellett sem fog azonban a japáni nép a cultura magasabb fokára emelkedetni, mindaddig, míg nyelvét valamely civilizált nép nyelvével fel nem cseréli. A szökincs szegénysége okozza, hogy az európai tudományos műveltség kiváló termékei a nép nyelvére le nem fordíthatók.

EGYESÜLETI ÉLET.

Az iskolai takarékpénztár kérdése

a kolozs megyei tanító-testület n.-almási körének I. évi május hó 7-én tartott gyűlésén.

Miután a jelzett kérdés — az ismeretes előzmények következtében — a kolozs megyei tanító-testületnek eldöntésre váró, függő kérdése lett: körünk, mint ezen testület egyik „főkö”-ja, köteletségének ismerte — a b.-hunyadi testvérkör példájára — ezen tagadhatatlanul fontos kérdést saját kebelében is vita tárgyává tenni, mely czélból azt a folyó évi május 7-én Nagy-Almásán tartott gyűlésének tárgysorozatába fel is vette.

Mellőzve a gyűlés többi „folyó” ügyeit, csupán azon megálapodásokat hozom az érdeklődők kedvéért nyilvánosságra, melyek e kérdésre vonatkoznak.

Az előadói tisztet Szász Károly hidalmási tanító végezte, ki — lelkiismeretes rákészsültségét tanusító s nyílt közlésre is ajánlott — felolvasása alapján három tételt ajánlott megvitatásra, melyek csekély, formális változtatásokkal a vita alapjául el is fogadtattak.

E tételek a következők:

I. „Az iskolai takarékpénztárnak — tekintve czélját — üdvös következményei bírnak-e nagyobb súlyal, vagy azon káros hatások, melyeket az előidézhethet?”

II. „Ha netalán ezen intézmény az illető körök többségének pártoló véleményét nyerné is ki: kimondható-e annak általánosan kötelező létesítése?”

III. „Ha az isk. takarékpénztár a takarékosagra való nevelés czélszerű eszközeül elismertetik is: vezethet-e czélra ott és akkor is, a hol és a mikor a gyermekek saját munkájuk által képesítve nincsenek?”

Mielőtt a vita megkezdődött volna, gyűlésünk azon nézetének adott kifejezést, hogy:

„Mivel körünk területén ez ideig isk. takarékpénztár létesítve nem volt s jelenleg sincs s mert jelenlevő tagtársaink közül még egy sem kezelte s így annak hasznos vagy káros következményeit »a gyakorlatban« egyikünk sem tapasztalhatta: előre ki kell jelenlétünk azon őszinte beismerésünket, hogy a fölvetett kérdésekre adandó feleleteink kétségkívül nélkülözök azon erőt s azon súlyt, melyet azoknak »a gyakorlatban« szerezhetett tapasztalatokból merített meggyőződés adna s így azok inkább úgy tekintendők, mint az isk. takarékpénztár olyan a milyen irodalma köréből vett s az ezt kezelőktől közvetlenül is hallott, pártoló és ellen-érveknek — paedagogiai ismereteink segítségével végbevitt mérlegeléséből nyert, tehát tisztán »elvi« alapon nyugvó megálapodások, vélemények.”

Ámbár — kissé szokatlanul — előadó a vita „fő” kérdését, t. i. hogy »ajánlható-e ez intézmény vagy nem?“ mindjárt az első tételbe foglalta: mégis azt kell mondanom, hogy a tételek szerencsésen valának kiválasztva, mert ama tétel a belőle önként folyó, apróbb kérdések egész csoportját vette föl, melyek élénk és tanulságos vitát provokáltak. E vita folyamán megismertük az iskolai takarékpénztár valódi czélját; rámutattunk azon uralkodó társadalmi betegségekre, melyek ellen az isk. takarékpénztár „is” gyógy-szert ígér; megvizsgáltuk: vajjon nem ígér-e olyanokat is, melyeket meg nem adhat; összegeztük azon üdvös következményeket, melyek megvalósítására ez intézmény képesnek ígérkezik s mérlegeltük azoknak fontosságát.

Azután kerestük ama veszedelmes örvényeket, melyekbe ez intézmény a gyermekek gyermege erkölcsi érzelmeit itt-ott már is be-

lesodorta; ama káros hatásokat, melyek — állítólag az isk. takarékpénztár által előidézve — az emberi nemesebb czélokat már csiráikban megfojthatják s megbecsültük az ezeket támogató érvek értékét is.

Vitatkozásunk eredménye az lett, hogy gyűlésünk általános többsége az I-ső kérdésre kimondotta, hogy:

„A társadalmunkban napról-napra nagyobb mérveket öltő anyagi jólét csökkenésének oka nemcsak a rosz termő esztendő, nemcsak az aránytalanul fokozódott állami és társadalmi igények elkerülhetetlen kielégítésében — s nem is az általános munkakedv és kitartó szorgalom hiányában keresendő, hanem abban is, hogy népünk a keresménynek, a vagyonnak megbecsülésére; a meglévőnek megtartására, sőt annak gyarapítására; annak okos, számító észszel való felhasználására — általában véve — nem bír elég öntudatos eréllyel; szóval a »takarékoság« nem eléggé erős oldala. Következésképp: körünk minden olyan mozgalmat és intézményt melegen üdvözöl, mely ez irányban jöltevőleg hatni akar. Az iskolai takarékpénztárra vonatkozólag kimondja, hogy ..

„Jöllehet ez intézmény egy s más erkölcsi hibák felburjánzására alkalmas talaj lehet; jóllehet gyökeres és momentán javítás nem eszközölhet: mindazonáltal, mint a takarékosagra való nevelés egyik fontos, gyakorlati eszközét elfogadják, pártolják s annak terjedését ohajtják.” Mert:

„Körünk úgy véli, hogy az eddigi tapasztalatokból merített itéletek ez intézmény üdvös hatását »fölebe helyezik« amaz »itt-ott« előforduló, erkölcsbe ütköző eseteknek s még inkább azon »kilátásba helyezték«, káros hatású következményeknek, melyek a »jöllet« szerint egyfelől a tanítót a szülőkkel kellemetlen collisionsókba hozhatják; másfelől a gyermeket »irigygyé«, »alattomosá«, — s később »fösvénynyé«, »dologtalanná« s talán ... »akasztófa virágjává« is tehetik.”

Mert: »Körünk ez intézménynek — már ily rövid idő alatt fölmutatott üdvös eredményeit nem contemnálhatja: nem érezvén semmi jogezimet arra, hogy annak kezelőit s mindesetre »legkompetensebb« bírálóit nemtelen »czélok hajhászásával« gyanusítsa.» — Ellenkezésképp:

„Körünk véleménye az, hogy »tapintatos«, »értelmes« és »buzgó« kezelés a »kilátásba helyezett« veszélyeket részint elkerülheti, részint meggátolhatja, s hogy: az akaratérllyel párosult szakértelmem »a gyakorlat folytán« a »már jelentkezők ellen is« találhat »ellenszert« s így — az isk. takarékpénztár, az által, hogy az ifjabb nemzedéket a vagyon megbecsülésére, gyarapítására, szóval: »takarékosagra; továbbá: helyes és számító költségekre, egyszerű életmódra, józan, erkölcsös életre s így »önuralomra« szoktatja, — eredményében »inkább üdvös«, mint »káros« intézménynek, inkább »ajánlható«, mint »elvetendő« nevelési eszköznek mondható.”

A II-ik kérdésre gyűlésünk a következő véleményét mondotta ki:

„Az isk. takarékpénztár létesítése általánosan kötelező értelemben ki nem mondható, mert:

1-ör olyan iskolában, hol ez intézmény vagy a szülők, vagy a tanító rokonszenvét nem bírja, czélra nem vezethet.

2-or jelenlegi viszonyaink között minden iskola még nem bír azon kellékekkel, melyek ez intézmény beállíthatására és eredményes működésére megkivántatnak. Nevezetesen azok, melyek a megtakarítandó összeg gyümölcsöztesítésének eszközeit nélkülözök s továbbá, melyek talán oly községekben vannak, hol a nép már is annyira szegény, hogy még a legszükségesebb taneszközök beszerzésére sem képes.”

A III-ik kérdésre adott felelet ez:

„Ígaz ugyan, hogy az isk. takarékpénztár több eredményt mutathat fel ott, hol a gyermekek pl. valamely iparágban is oktattnak s hol saját munkájukkal is szerezhettek anyagot a megtakarításra; de ez intézménynek czélszerűsége »ott« és »akkor« sem tagadható meg, a hol és a mikor a gyermekek a jelzett úton való vagyon szerzésre képesítve nincsenek.” Mert:

„Társadalmi tény, hogy a gyermek nemcsak a »betű értelmében« vett» munka által jut »jogos tulajdonát képező« s megtakarítható fillérekekhez, (ha úgy tetszik: »vagyonhoz«) hanem egyéb, egy s más czímen való érdemesültség alapján nyert jutalmazás és pusztán »ajándékozás« útján is.”

Fölvetetett még ezeken kívül a tanítót közelebről érdeklő »kezelés« kérdése s ezzel kapcsolatban azon igen lényeges kérdés is, hogy: »hát azok, kiknek lakóhelyén takarékpénztár nincs, s kik »a tanítók 99%-át« csakugyan megütik — mi módon fogják gyümölcsöztesíteni a befolyt pénzt?“

Azon ellenvetésre, hogy »az isk. takarékpénztár lelkiismeretes kezelése a tanítót fontosabb teendőitől elvonja, úgy, hogy eze-

ket akarva-nemakarva el kell hanyagolnia, — kimondatott, hogy „ez állítás aligha igaz, mert ez esetben azon 800 s. egy néhány tanító, kik azt hazánkban ez ideig kezelték, „a fegyelmi vizsgálatot“ s „ennek következményeit“ bizonyára ki nem kerülhették.

Az utóbbi kérdés igen fontos, mert az — az intézmény általánosabb elterjedhetését mintegy „lehetetleníti“.

Körünk azonban e nehézséget sem találta legyőzhetlennek s így olyanok, a mely miatt tán az eszmét „eljeíteni“ kellene. Remélhető ugyanis, hogy ez eszme apostolai e tisztán adminisztratív módon nehézség elhárításáról gondoskodni fognak. Erre vonatkozólag a kör a következőket ajánlja:

„Kéressék fel egy hazai takarékpénztár az összes, vagy legalább a »kérdéses helyeken levő« isk. takarékpénztárakba befolyt összegeknek előnyös feltételek mellett való kezelésére, gyűmölcsöztesítésére. Eszközöltessek ki — a hazafias cél iránti tekintetből — mindezen isk. takarékpénztárak részére a postai portomentesség kedvezménye s ezzel a jelzett nehézség le lesz győzve.“

Ime, ezek a kolozs megyei tanító-testület n.-almási körének a czimtilt tett kérdésben hozott határozatai.

Még csak azt kell megemlítenem, hogy a gyűlésen 8 rendes tag s tiszt. Bod Lászlóné úrasszony személyében egy szakértő vendég volt jelen, ki a vitában szintén részt vett.

Elv elv ellen! Folyjon a harc! Győzzön, a mi jobb!

Benedek János.

A gyalui tanítói-kör gyűlése.

A kolozs megyei tanító-testület gyalui köre f. évi első rendes gyűlését Mэрában tartotta meg május hó 21-én. A gyűlésre megjelent rendes tagokon kívül jelen volt: Timár Lajos ev. ref. lelkes, mint vendég.

Nyilvános tanítást tartott Józsa Dánielné a II. osztályban a számtanból és az I. oszt. ba. az olvasásból. A tanítást a kör megbíráta s azt minden tekintetben sikerültnek nyilvánította; különösen meglepte a kör egyes tagját a növendékek értelmes olvasása s kitünő írása. A meghallgatott tanítás után a gyűlést Bocz István köri elnök nyitotta meg színes beszéddel. Ezután az alakuló gyűlésről felvett jegyzőkönyvet olvastatott fel s elnök az időközben tett intézkedésekről tette meg jelentését.

A tárgysorozat következő pontját Binder Jánosnak az alakuló gyűlésen felolvastott: „a társadalom túlkövetelése a tanítóval és gyermekeséggel szemben“ cz. értekezésének alapján felállított vitatételek képezték, melyeket Józsa Dániel terjesztett elő.

Első tétel volt: „Túl van-e terhelve a népiskola s ha igen, e túlterhelés a társadalom vagy a törvények és rendeletek követeléseiből származik-e? Erre a felelet egyhangulag az volt, hogy a népiskola, különösen az osztályon, túl van terhelve. A túlterhelés pedig származik a miniszteri tantervből s ebből kifolyólag a társadalom egyes tagjai is túlkövetelik a népiskolával szemben.

A második tétel ez: „Körünk a helyi érdek és a túlterhelés szempontjából, mely tárgyaknak tulajdonit nagyobb fontosságot és melyek lennének a kevésbé nyomatékosak? E tételre hosszas és élénk eszmecsere után kimondta a kör, hogy a népiskola jelenlegi tantárgyai közül, a helyi érdek szempontjából, nagyobb fontosságot az olvasás, írás és számtanok tulajdonit s a tanítást vallásos szellem lengje át, mert ez szükséges (a vallás-oktatás mellett is) a nép erkölcsében tapasztalható hiányok javítására.

A 3-ik és 4-ik tétel, mely a mérái közs. iskolában a múlt tanévben eltanított tananyagra s annak bővítésére vonatkozott s így egészen helyi érdekű lévén, megvitatása elhagyatott.

Ezek után Bocz István „az ismétlődő iskolákról“ tartott felolvasást. Szükségesnek tartja az ismétlődő iskolákat, melyek a régi vásárnapi iskolákból származtak, de nem jelenlegi szervezetében. Sok tantárgyat ír elő a miniszteri tanterv, de azok tanítására kevés óra van száma s ez órákon való sikeres tanítás is sok akadályba ütközik. Ohajtandó volna mielőbb az ismétlődő oktatás rendezése, mert jelenlegi szervezetében vajmi kevés sikert ér el.

A kör úgy Józsa Dánielnek vitatétéleiről, mint Bocz Istvánnak felolvasásáért köszönetet szavazott.

Az indítványok során Sólom J. azon indítványát, hogy a vitatételek előadói vitatétéleiket legalább két héttel a gyűlések előtt az elnökhöz küldjék be, hogy azok sokszorosítva küldessenek meg a tagoknak tanulmányozás végett, a kör elfogadta.

A kör tagjai testületileg tisztelegtek Timár Lajos ev. ref. lelkes úrnál, köszönetet mondva az iskola és a gyűlés iránt tanúsított szíves érdeklődésért; megtekintették a helyiséget s megelégedve távoztak el Józsa D. és kedves nejétől, kik fogadják e helyen is a kör köszönetét azon szíves fogadtatásért, melyben minden tagot részeltettek.

88.

VEGYESEK.

— A felső nép- és polgári iskolai tanítók egyesületének szervező bizottsága körlevélben hívta fel a hazai polgári iskolák tanári karát annak kijelentése végett, hogy mely időben volna legcélszerűbb az alakuló közgyűlést megtartatani. A szervező bizottságnak a napokban megtartott ülésén konstatáltatott, hogy a pünkösdi szünidő mellett 9, a nagy szünidő eleje mellett 16 és a nagy szünidő vége mellett 2 iskola nyilatkozott, minek folytán a bizottság elhatározta, hogy az alakuló közgyűlés a többség óhajával megegyezőleg a szünidő elején és pedig július 4. és 5-ik napjain tartassék meg.

— A brit- és külföldi biblia-társaság Londonban tartott 83. közgyűlésén az üzleti jelentés konstatálta, hogy fennállása óta a társaság 100,035,993 db. bibliát terjesztett a világ minden részében. A lefolyt évben a társaság bevétele 233 309 font sterlinget tett.

— Durva támadás megtorlása. Bécsben a Brigittenau egyik iskolájában néhány héttel ezelőtt egy bizonyos Ádám István nevű korcsmáros az igazgatónál bepanaszolta az egyik ott működő tanítónót: Strauszne asszonyt, hogy leányát bántalmazta volna. A tanítónó a panasz alaptalanságát kimutatta; de az indulatos ember annál inkább támadt a tanítónőre, szidta s felemelt ököllél akart neki esni, mit az igazgató alig tudott megakadályozni s a dühös embert nagynehezen kitaszkolta az irodából, ki még a folyosóról is kiabálva, fenyegette a tanítónót, hogy kitépi haját, stb. ha vele az utcán találkozik. E miatt a tanítónó bepanaszolta az illetőt s a bíró 1 bójti nappal súlyosbítt 4 napi fogságra ítélte a durva bántalmazót.

— A szepesi szeretetházra eddig befolyt adományok 17,441 frotot tesznek és pedig befolyt: 4 I. rendű alapítótág után 4000 frot; 173 II. rendű alapítótág után 6770 frot; 457 rendes tag után 2840 frot; a megyei hatóság útján 1006 frot; egyszersmindenkori adományokból 1817 frot.

— A Szepesi szeretetházat létesítő bizottság ismételve kéri fel mindazokat, kik gyűjtő-íveket eddig vissza nem származtatták, hogy azt mielőbb beküldjen szíveskedjenek. A gyűjtő-ívek még felette nagy számban vannak a t. gyűjtők kezei között, miért is a „Szeretetház-egyesületnek“ pünkösdi táján tartani szándékolta alakuló közgyűlése elnapoltatik.

— Nyilvános nyugtatóványok. Lapunk árdban az 1884-ik évre 3 forintjával előfűzettek: Állami iskola, Kide. Gál Irén, B.-Hunyad. Veinhold Károly N.-Szeben (1883. II. felére is 1 frot 50 krt). Fekete János, B.-Hunyad (az 1883. évre is 3 frotot). Sudi K. János, Kassa. Esztergár Tivadar, Kolozsvár. Polgári leányisk. Győr. — Ugyanezen év I. felére 1 frot 50 krtjával: Unitárius theologia, Kolozsvár. Vadas Zsuzsa, Kolozsvár. Deák József, Kolozsvár. De Gerardo Antonina, Kolozsvár. Bójthe László, Binder Laura, Boér Gergely, Göcs Eszter, Sárdi István, Szentgyörgyi Lajos, Schwarzel Adél — Kolozsvár. Dr. Verédi Károly, Kassa (1883. II. felére is 1 frot 50 krt). Tóth István, Kecskemét (1/4 év). — 1883. évre 3 forinttal: Állami iskola, Bácsfalu. Ev. ref. iskola, Zsobok (1882-re is 3 frotot). Demeter Róbert, Kézdi-Vásárhely. Kovács Dénes, Uzon. Felső-népiskola, M.-Ludas. Nagy Ferencz, Fejérd. Bökös Árpád, Lindza (az 1882. évre is 3 frotot). Kövendi Károly, Ráton. — Ugyanezen év II. felére 1 frot 50 krt: Józsa Mihály, Brassó. Réthi Dénes, Körtéfája. Lónyai Anna, Bánfalva. Ferencz József. Csik-Karcsfalva. — 1882. évre 3 frotjával: Gönczi János, M.-Vásárhely. Tanító-testület, Korpora (az 1881. évre is 3 frotot).

TARTALOM. Kell-e az elemi III. osztály földrajzához kézi tankönyv? Boga Károly. — Minő akadályokkal küzd és mit tehet a népsik. a növendékek erkölcsi nevelésében? Tóth Károly. — Tárca: A belső bolygók, mint az élet szinterei. Vései János. — Szemle: Az angliai elemi tanítók országos gyűlése. Bs. Japán nevelés-oktatásügye. R. — Egyesületi élet: Az iskolai takarékpénztárak kérdésének megvitatása a kolozs megyei tanítótestület n.-almási körében. Közli: Benedek János. A gyalui tanítói kör gyűlése. ss. — Vegyesek. — Melléklet: Pädagogiai Füzetek. I. sz. Rousseau élete és neveléstan. Irta: Rieger Imre. Tizenegyedik közlemény.